

سواد فراتر از برنامه درسی: توانمندی کتابخانه‌ها؛ نمونه‌هایی از هلند^۱

ماریان کورن^۲

مترجم:

سیامک محبوب

کارشناس اداره کل پژوهش و نوآوری نهاد کتابخانه‌های عمومی کشور
s.mahboob@iranpl.ir

چکیده

دهه سوادآموزی سازمان یونسکو دامنه تعریف خواندن و مهارت‌های خواندن را گسترش داده و روش‌های جدید «خواندن» را در بر می‌گیرد. این توسعه و تنوع در سوادآموزی، از سوی کتابخانه‌های عمومی هلند مورد استقبال واقع شد. آنها به‌عنوان اصلی‌ترین یار مدارس، دامنه وسیعی از خدمات را تعریف و توسعه داده‌اند. نوآوری‌هایی که از طریق طرح‌های مختلف ارائه شد، نشان داد که کتابخانه‌ها می‌توانند چیزی بیش از مدارس، و در مواردی، متفاوت از آن عرضه کنند. سرگرمی و لذت‌بردن، نیروهای محرکه هر کودک و یا بچه‌های هر کلاسی برای خواندن و برنامه‌های سوادآموزی است. برای هر سن و هر سطحی و هر نوع فرد بی‌علاقه به مطالعه پیشنهادی متناسب وجود دارد. برنامه‌های کتابخانه‌محور نه تنها با برنامه درسی منافاتی ندارد، بلکه در کنار آن است. در واقع، کتابخانه‌ها از این برنامه درسی اصولی، به‌دقت پیروی می‌کنند و در رسیدن به مجموعه اهداف مهارت‌های فنی خواندن و توسعه زبانی مشارکت دارند. کتابخانه‌ها این کار را چگونه انجام می‌دهند؟

آنها اطمینان حاصل می‌کنند که برای تمام سطوح برنامه درسی، کتاب‌های جذاب و فعالیت‌های سوادآموزی خاصی وجود دارد. بدین ترتیب، بازی‌ها و فعالیت‌های تشویقی برای هر کودک تازه‌کار یا

1. Literacy beyond the curriculum: the strength of libraries; Examples from the Netherlands

2. Marian Koren

پیشرفته وجود دارد تا از مهارت‌هایی که آموخته است، لذت ببرد. حاصل اینکه کتابخانه‌ها می‌توانند فراتر از برنامه‌ی درسی فعالیت کنند. این ویژگی، توانمندی آنها محسوب می‌شود؛ دامنه‌ی فعالیت آنها فراتر از یادگیری در مدرسه است. محدوده عمل برنامه‌ها از کودکان پیش‌دبستانی تا دانش‌آموزان دوره‌ی متوسطه متنوع است.

طرح مطالعه‌ی مداوم، ابزار مناسب کتابخانه است که به‌عنوان الگویی برای طرح جدید سوادآموزی، یعنی طرح سواد رسانه‌ای مداوم به‌کار می‌رود. دانایی، نگرش و مهارت‌ها، بخشی از «خرد رسانه‌ای»^۱ است. همکاران آموزش فرهنگی، شهروندی و رسانه‌های جدید در کنار یکدیگر با دو کتابخانه و سه مدرسه آزمایشی کار می‌کنند تا منابع و برنامه‌های مرتبط با خرد رسانه‌ای را بسنجند. نتایج و دستاوردهای این طرح‌های خواندن و سوادآموزی، با شرکت‌کنندگان در ایفلا به اشتراک و شور گذاشته خواهد شد.

جهانی و بین‌المللی

طرفداران کتابخوانی بسیارند و افراد گوناگونی در طول تاریخ از لذت خواندن ستایش کرده‌اند. «برای خواندن کتاب‌ها هیچ پایانی نیست و خوشی آن نیز پایان‌ناپذیر است: شادتر و دلنشین‌تر از ساعت‌هایی که در محضر کتاب‌هایم بوده‌ام، نمی‌شناسم.» نقل قولی از کتاب بانوی مسرت^۲ اثر جیمز شرلی^۳، که در کنار بسیاری دیگر از نقل قول‌ها در اثر مشهور هالبورک جکسون^۴ «کتابی درباره‌ی کتاب‌ها»^۵ به‌خصوص در فصل سوم آن یافت می‌شود (جکسون، ۱۹۸۱). خواندن برای آرامش و رهایی از تنش و برای سرگرمی است و نه لزوماً برای مطالعه^۶. بدون دستیابی به قدرت خواندن برای لذت‌بردن، هیچ یک از ما نمی‌توانیم متکی به خود باشیم.

1. media wisdom
4. Holbrook Jackson

2. The Lady of Pleasure
5. Book about the books

3. James Shirley
6. Study

قدرت خواندن را استفن کراشن^۱ (۱۹۹۳) نیز مورد تأیید قرار داده و مزایای آن را بر اساس گزارش‌های پژوهشی مختلف، از کسب لذت و سازگاری گرفته تا ارائهٔ تاریخچهٔ مختصر طالبان علم و نویسندگان مشهور بر می‌شمارد.

از آنجا که خواندن به خودی خود ارزش است و برای انسان خیر و شادی به بار می‌آورد، دسترسی هر کودک و هر انسانی به کتاب‌ها و امکان خواندن، به‌عنوان یک حق اساسی مطرح است. این مطلب در شکل‌گیری حقوق بشر بین‌المللی، در ماده ۱۹ بیانیهٔ جهانی آزادی بیان (۱۹۴۸)، و به‌صورتی ویژه در ماده ۱۷ کنوانسیون حقوق کودکان (۱۹۸۹) (دربارهٔ دسترسی به اطلاعات) گنجانیده شده است. این کنوانسیون که از طرف تمام کشورهای جهان به غیر از آمریکا و سومالی مورد تأیید قرار گرفته، کودک را به‌عنوان یک انسان به‌رسمیت می‌شناسد و او را دارای حقوق بشر می‌داند. در زمینهٔ اطلاعات و تعلیم و تربیت، نه تنها حمایت، بلکه مشارکت از حقوق تضمین شده است. ماده ۱۷، این دو مورد را قید نموده است: تقویت اثرات مثبت اطلاعات و جلوگیری از اثرات منفی آن بر کودک. این ماده همچنین بر مسئولیت‌های کسانی که در زمینهٔ رسانه‌های جمعی و فراهم‌آوری اطلاعات برای کودکان فعالیت می‌کنند، اشاره دارد. این مسئولیت به وضوح شامل حال تمام افرادی است که در ارتباط با تولید و انتشار کتاب‌های کودکان فعالیت می‌کنند. کنوانسیون، چارچوب بین‌المللی فعالیت‌های کتابخانه‌ها و مدارس در زمینهٔ خواندن و سواد را مطرح می‌سازد. رهنمودهای ایفلا برای ارائهٔ خدمات به کودکان و نوجوانان پیرو همین چارچوب است.

داده‌ها و پژوهش دربارهٔ خواندن و سوادآموزی

به رغم اهمیتی که خواندن و سوادآموزی برای تمامی بشر دارد، دستیابی به تصویر تمام‌نمایی از وضعیت موجود و اینکه این حق چگونه

1. Stephen Krashen

به رسمیت شناخته شده و مورد حمایت قرار می‌گیرد، دشوار است. دهه‌ای که سازمان یونسکو آن را دهه سوادآموزی اعلام کرده بود، منجر به افزایش آگاهی نسبت به سوادآموزی شد و داده‌های قابل اطمینانی پیرامون خدمات ارائه شده در این رابطه گردآوری گردید. بررسی‌ها نشان می‌دهد که ۲۰ درصد از افراد ۱۵ ساله اروپایی دارای نواقصی در توانایی خواندن هستند و بسیاری از جوانان قبل از دریافت دیپلم ترک تحصیل می‌کنند. تحقیقات در هلند نیز نشان می‌دهد که وضعیت موجود نیاز به بهبود دارد: در بین فارغ‌التحصیلان دوره ابتدایی، ۲۵ درصد خوانندگان ضعیف وجود دارد و ۱۵ تا ۲۵ درصد کُندخوان هستند و در خواندن مشکل دارند. علاوه بر این ۷۳ درصد در آموزش ابتدایی ویژه در سطح پایینی قرار دارند. همچنین یافته‌ها نشان می‌دهد که ۱۵ درصد از افراد ۱۵ ساله نمی‌توانند به اندازه کافی درست بخوانند. هشتاد و پنج درصد از ترک تحصیل‌کنندگان بدون دیپلم، نمی‌توانند نوشته‌ای را براحتی بخوانند. همچنین در یک جمعیت ۱۶ میلیون نفری، ۱/۵ میلیون نفر کم‌سواد هستند (بخش اعظم آنها اصلیت هلندی دارند). در حدود ۴۲ درصد از کودکان هرگز در خانه کتاب نمی‌خوانند (میانگین جهانی ۳۲ درصد است) و کودکان هلندی به جرگه کودکان آمریکایی، که نگرش بسیار منفی نسبت به خواندن دارند، پیوسته‌اند. با این اوصاف باید برای وضعیت خواندن و سوادآموزی در هلند چاره‌اندیشی شود.

این‌گونه است که ائتلافی برای تنظیم استانداردهای بهبود نتایج خواندن تأسیس شد. «هنر خواندن» برنامه‌ای ملی است با همکاری کتابخانه‌ها و همکاران آنها برای فعالیت پیرامون خواندن مداوم. ایده اساسی پشت این برنامه عبارت است از اینکه ترویج خواندن از طریق فعالیت‌های حمایتی مستمر و مرتبط با آموزش زبان بسیار مؤثر است. بهترین راه برای قالب‌بندی و اجرای سیاست‌ها این است که با طرف‌های ذینفعی چون دولت، کارشناسان، دفاتر مشاوره سلامت، مراکز مراقبت از کودکان و

نهادهای آموزشی همکاری‌هایی مبتنی بر ساختار و محتوا وجود داشته باشد. خواندن لذت‌بخش متون، به‌ویژه خواندن متونی با ارزش فرهنگی نیز نقطه دیگری برای آغاز کار است.

فعالیت‌های برنامه مورد بررسی قرار می‌گیرند تا داده‌های پژوهشی فراهم بیاید و خدماتی مبتنی بر یافته‌ها ارائه گردد. آنچه که با هر دو برنامه خواندن و سوادآموزی مرتبط است، سیاستی است که افراد کم‌سواد را با برنامه‌های خاص کتابخانه‌ای هدف قرار می‌دهد. این فعالیت‌ها واکنشی عینی به سیاست ملی مبارزه با بی‌سوادی است. کتابخانه‌ها با مراکز آموزش بزرگسالان همکاری دارند، برنامه‌های مقدماتی مرتبط با علاقه‌مندی‌های مهاجران را سازماندهی می‌کنند و توانمندی‌های کاریابی آنها را بالا می‌برند. با این وجود، پایه‌های مالی چنین خدماتی به‌گونه‌ای فزاینده در معرض خطر است (کلاین^۱، ۲۰۱۱).

تحقیقات بین‌المللی که طی سال‌ها داده‌هایی را در این رابطه گردآوری کرده بودند، مربوط می‌شد به پژوهش‌های آی‌سی‌دی-پیزا^۲ که در آن دانش‌آموزان کشورهای اروپایی به لحاظ توانایی‌ها و مهارت‌های خواندن مقایسه شده‌اند. مطالعه پیزا ۲۰۰۹ نشان می‌دهد که رابطه بین حضور در مدارس پیش‌دبستانی و عملکرد بهتر دانش‌آموزان در سن ۱۵ سالگی در آن نظام‌های آموزشی قوی‌تر است که آموزش پیش‌دبستانی را به عده بیشتری از جمعیت دانش‌آموزی ارائه می‌دهند، و این کار را در مدت زمان طولانی‌تری انجام می‌دهند، و نسبت دانش‌آموز به معلم کوچک‌تری در دوره پیش‌دبستان دارند، و در این دوره‌ها سرمایه‌گذاری بهتری به‌ازای هر دانش‌آموز به عمل می‌آورند. به عبارت دیگر، همان‌گونه که در این پژوهش نیز تأیید می‌شود، برنامه‌های آموزشی در اوایل دوران کودکی، سطح رفاه بهتری به ارمغان می‌آورد و کمک می‌کند تا پایه‌های یادگیری مادام‌العمر در کودک شکل بگیرد و دستاوردهای یادگیری ملموس‌تری برای وی به‌همراه داشته باشد.

دهه سوادآموزی سازمان یونسکو موجب گسترش دامنه تعریف خواندن و مهارت‌های خواندن و روش‌های جدید «خواندن» می‌گردد. توسعه و تنوع در سوادآموزی از سوی کتابخانه‌های عمومی هلند مورد استقبال واقع شده است. از این لحاظ کتابخانه‌ها به‌عنوان اصلی‌ترین یار مدارس، دامنه وسیعی از خدمات را تعریف کرده‌اند. نوآوری که از طریق طرح‌های مختلف ارائه شده، نشان‌دهنده کتابخانه‌ها می‌تواند چیزی بیشتر، و در مواردی، متفاوت از آنچه مدارس انتظار دارند، عرضه کنند. سرگرمی و کسب لذت، نیروهای محرکه هر کودک و هر کلاس در انتخاب انواع مختلفی از خواندنی‌ها و برنامه‌های سوادآموزی است. برای هر سن و هر سطحی و هر نوع فرد اهل مطالعه یا غیر آن، گزینه‌ای متناسب با سلیقه او وجود دارد. برنامه‌های کتابخانه‌محور نه تنها در مقابل برنامه درسی نیست، بلکه در راستای آن است. در واقع، کتابخانه‌ها از این برنامه درسی و سوادآموزی اصولی، به‌دقت پیروی می‌کنند و در رسیدن به مجموعه اهداف مهارت‌های فنی خواندن و توسعه زبان و غیره مشارکت دارند. کتابخانه‌ها این کار را چگونه انجام می‌دهند؟

خدمات کتابخانه، دنباله برنامه درسی سوادآموزی و خواندن

وقتی به جنبه‌های مختلف خواندن نگاه می‌کنیم، تقسیم وظایف آشکاری وجود دارد. خواندن فنی در مدرسه اتفاق می‌افتد، در حالی که خواندن برای لذت بردن از طرف کتابخانه حمایت می‌شود. البته هیچ مقررات و قانونی برای تقسیم وظایف مدارس و کتابخانه‌ها وجود ندارد. با وجود تلاش‌های به‌عمل آمده از سوی کتابداران، به نظر می‌رسد مدارس، بیش از آن مشغول خودشان و برنامه‌های خودشان هستند که کتابخانه‌ها را به‌عنوان همکار تمام‌عیاری، که دارای دانش تخصصی در حوزه ادبیات کودک، مهارت‌های خواندن، اطلاع‌یابی و غیره هستند، بپذیرند. در حال حاضر برخی کتابخانه‌ها برنامه‌های ترویج خواندن خود را به‌گونه‌ای تعریف کرده‌اند که در راستای

روش‌های به‌کار رفته در مدارس باشد. برنامه‌های کتابخانه‌مدار، شاگردان جدید را در طول دورهٔ تحصیلشان با فعالیت‌ها و چالش‌های مرتبط با خواندنی‌های جذاب همراهی می‌کنند. خدمات عمومی که کتابخانه‌ها به مدارس ارائه می‌دهند، معمولاً مشتمل است بر: راهنمایی در مورد منابع خواندنی در وقت آزاد از جمله کتاب‌های داستانی و غیرداستانی موجود در کتابخانه، معرفی نظام‌های به‌کار رفته در کتابخانهٔ آموزشی، و مجموعه‌های گوناگون در زمینه‌های مختلف به‌صورت بسته‌های آمانی که در اختیار مدرسه قرار داده می‌شود تا در پروژه‌ها مورد استفاده قرار گیرد. کتابخانه‌ها برای ترویج برنامه‌های ملی خواندن در زمینه‌های مختلف با مدارس همکاری می‌کنند و کودکان مدارس می‌توانند به‌صورت انفرادی یا به‌صورت کلاسی در این فعالیت‌ها مشارکت داشته باشند.

به‌طور مرتب خدمات جدیدی توسعه پیدا می‌کنند و کتابداران آموخته‌اند که آنها را به مدارس عرضه نمایند. برای مثال، برنامه‌هایی برای دانش‌آموزان تازه‌وارد، شامل معرفی کتاب^۱ که به همراه والدین انجام می‌شود. کتابخانه‌ها با فراهم کردن خدماتی فراتر از برنامه‌های درسی سنتی مدارس، توانمندی‌های خود را نشان می‌دهند. کتابخانه‌های عمومی اطمینان حاصل می‌کنند که برای تمام سطوح برنامهٔ درسی، عنوان‌های جذاب و فعالیت‌های سوادآموزی متناسب وجود دارد. بدین ترتیب بازی‌ها و فعالیت‌های تشویقی برای هر کودک تازه‌کار یا پیشرفته وجود دارد تا از مهارت‌هایی که آموخته است، لذت ببرد. حاصل اینکه کتابخانه‌ها می‌توانند فراتر از برنامهٔ درسی فعالیت کنند. دامنه فعالیت آنها فراتر از یادگیری در مدرسه است؛ این، توانمندی آنها است. برنامه‌ها از کودکان پیش‌دبستانی گرفته تا دانش‌آموزان دورهٔ متوسطه را شامل می‌شود.

۱. جلسات معرفی کتاب (booktalk) جلساتی هستند که در آن سعی می‌شود ویژگی‌های کلی کتاب همراه با معرفی شخصیت‌ها و توصیف کلی از ماجرای کتاب ارائه شود و هدف آن ترغیب افراد برای مطالعهٔ کتابی خاص است. این جلسات با جلسات نقد و بررسی کتاب متفاوت می‌باشد. (مترجم)

بر اساس پژوهش‌هایی که در زمینه زبان و مهارت‌های خواندن، به‌ویژه بین خانواده‌های مهاجر صورت گرفته، معلوم شده است که تلاش برای عمق بخشیدن به یادگیری زبان و مهارت‌های خواندن باید از سنین بسیار پایین شروع شود (شیل^۱، ۲۰۱۱). از این رو برنامه‌ها از کودکان نوپا و خردسالان شروع شده، با برنامه‌های پیش‌دبستانی دنبال می‌شود، تا لذت بردن از به‌کارگیری زبان، قافیه، ترانه، تصویر و قصه‌گویی و بلندخوانی داستان به آنان آموخته شود. والدین تشویق می‌شوند و نحوه گفت‌وگو با کودکان، استفاده از کتاب‌های تصویری و دیگر کتاب‌ها و کتاب‌خواندن با صدای بلند و استفاده از کلمات را یاد می‌گیرند. مثال دیگر این است که مادر بزرگ‌ها و پدر بزرگ‌ها، هنگامی که نوه‌هایشان در ایام تعطیل به آنها سر می‌زنند، می‌توانند از کتابخانه، بر اساس سن و ذائقه آنها چمدانی از کتاب امانت بگیرند. دستنامه‌های ویژه‌ای منتشر شده‌اند که شامل مثال‌های نظری و عملی در این زمینه است. همچنین کتابخانه‌ها بر روی وب‌سایت خود اطلاعاتی درباره بلندخوانی کتاب برای نوباوگان ارائه می‌کنند.

خواندن برای سالمندان و همراه با خود آنان پدیده جدیدی است که به‌ویژه، مورد استقبال خانه سالمندان واقع شده است. خدمات کتابخانه‌ای شامل برنامه‌های جدید کتابخوانی است که در آن تمرکز بر تاریخ محلی، شرح حال‌ها و غیره می‌باشد. کتابخانه‌ها در کار انتخاب کتاب برای سالمندان، آموزش داوطلبان و همکاری با نهادهای مرتبط با سالمندان همکاری می‌کنند. برخی طرح‌ها در زمینه خاطره‌پردازی نیز آغاز شده است. سالمندانی که نمی‌توانند خودشان برای مدت زمان طولانی مطالعه کنند و یا عادت مطالعه ندارند، از اینکه داوطلبان یا کتابداران برای آنها کتاب بخوانند، لذت می‌برند.

طی سال‌ها، سیاست‌های ترویج خواندن به‌گونه‌ای گسترش پیدا کرده است که نه تنها کودکان و نوجوانان را شامل می‌شود، بلکه توسعه یک

برنامه «مادام‌العمر»، از جمله برنامه‌ها و تلاش‌هایی برای تمام سنین و گرایش‌های مختلف خواندن را در بر می‌گیرد. برای گروه‌های مختلف تا پایان سن مدرسه، برنامه‌های خواندن پیرو یک برنامه درسی فنی خواندن در مدارس است و ارزش‌های کتابخانه‌ای خواندن برای لذت‌بردن به آن افزوده شده است تا مهارت‌های خواندن، توسعه زبان، تخیلات و خلاقیت و غیره تقویت گردد. این برنامه مستمر خواندن، یک رویکرد نظام‌مند و ساختاری برای ترویج خواندن است و کمک می‌کند لذت خواندن برای تمام کودکان محفوظ بماند.

به کمک رهنمودهای ایفلا برای خدمات کتابخانه‌ای برای کودکان خردسال و نوپا^۱، کتابداران هلندی در سراسر کشور برنامه «شروع با کتاب»^۲ را به‌عنوان استقبال از والدین و کودکان در ورود به جهان کتاب‌ها، کتابخانه و خواندن ارائه کرده‌اند. بیش از ۵۰۰ کتابخانه به این برنامه پیوسته‌اند. فاز جدید برنامه «شروع با کتاب» نیز در مراکز نگهداری کودکان آغاز شده است؛ شانزده مرکز از سه استان در این خدمات آزمایشی شرکت کرده‌اند که از نیمه دوم سال ۲۰۱۱ به‌صورت عمومی برای همه اجرا خواهد شد. دانشگاه لیدن^۳ پژوهشی ۲/۵ ساله بر روی اثربخشی برنامه «شروع با کتاب» آغاز کرده است تا معلوم شود آیا این طرح، مشارکت‌کنندگان را تشویق می‌کند که خواندن با صدای بلند را از سنین اولیه آغاز کنند، و آیا این کار تأثیری بر روی رشد زبان کودکان دارد؟

جدای از این برنامه عمومی «شروع با کتاب»، برنامه ویژه‌ای برای خانواده‌های کم‌سواد و کمتر تحصیل‌کرده وجود دارد. «سرگرمی با کتاب»^۴ برنامه ترویج خواندن و بهبود مهارت‌های خواندن در کتابخانه‌های عمومی هلند است. این برنامه بر روی خانواده‌های کمتر تحصیل‌کرده بومی و مهاجر که دارای کودکان ۰ تا ۶ سال هستند، متمرکز است. در این برنامه

1. IFLA Guidelines for Library Services to Babies and Toddlers
2. Boekstart

3. Leiden

4. Boekenpret

یک شبکه محلی متشکل از مراکز بهداشت کودکان، مهدهای کودک، مراکز پیش‌دبستانی، مدارس ابتدایی و کتابخانه‌های عمومی با یکدیگر فعالیت می‌کنند. متخصصان به‌وسیله کتابداران با روش ویژه‌ای بر روی مهارت‌های زبانی آموزش می‌بینند. فعالیت‌هایی بر اساس منابعی که به‌شکلی خاص تهیه شده‌اند، برای تمام کودکان در سه گروه سنی (۰-۲، ۲-۴ و ۴-۶) در مراکز نگهداری کودکان و خانه وجود دارد. مجموعه‌ای از کتاب‌های تصویری در مراکز پیش‌دبستانی و کودکان‌ها قرار دارد، به‌گونه‌ای که والدین بتوانند با امانت گرفتن مرتب کتاب به این کار عادت کنند. والدین گام به‌گام برای بلندخوانی کتاب، شیوه استفاده از کتاب‌های تصویری و آوازخوانی آموزش می‌بینند. این کارگاه‌ها (ملاقات با صرف قهوه)^۱ در کتابخانه‌ها سازماندهی می‌شود و والدین موادی نظیر کتاب‌های کوچک، عروسک‌های خیمه‌شب‌بازی و بروشور را به‌طور ماهانه دریافت می‌کنند.

به پیروی از برنامه خواندن، هدف برنامه خواندن برای آموزش پیش‌دبستانی، کودکان زیر ۴ سال است. کتابخانه اصول حرفه‌ای کار با کتاب‌ها را به کارکنان مهدکودک‌ها ارائه می‌کند: بلندخوانی؛ صحبت کردن درباره داستان یا بازی کردن نقش‌های آن که موجب توسعه زبان می‌شود؛ و خواندن داستان‌های خوب اما هیجان‌انگیز که منجر به توسعه اجتماعی-عاطفی کودکان می‌گردد.

در مدارس ابتدایی، هدف برنامه‌های سوادآموزی کتابخانه‌محور، ترغیب کودکان و معلم‌ها برای قصه‌گویی و لذت‌بردن از آن با استفاده از کتاب‌های تصویری، انجام فعالیت‌هایی برای افزایش کنجکاوی، و غنی‌سازی زبان است. «ویروس خواندن»^۲ عنوان یکی دیگر از برنامه‌های هیجان‌انگیز است. در این برنامه نیز ارزش شبکه‌های ترویج خواندن پایدار، که توسط هنر خواندن حمایت می‌شود، نمایان شده و نشان می‌دهد که سوادآموزی، تلاش افراد زیادی است که پیرامون کودکان به عمل می‌آید.

1. coffee meetings

2. Leesvirus

همکاری ساختاری و پایدار بین کتابخانه‌ها و مدارس بر مبنای توافق‌نامه‌های سیاستی درباره برنامه‌های خواندن مداوم، در سراسر نظام آموزشی و در تمام سطوح دانش‌آموزی شکل می‌گیرد. کتابخانه‌ها به دقت نیازها و خواسته‌های مدارس را پیگیری می‌کنند و برنامه‌های خود را برای اثربخشی و نتیجه‌گیری با آن مطابقت می‌دهند. پژوهش‌ها هم در طول برنامه، از روش‌ها و فعالیت‌ها پشتیبانی می‌کنند. ایده ساده ما این است: لذت خواندن، به خواندن بیشتر و سپس به خواندن بهتر منتهی می‌شود. برای آغاز کار، ۴۰ کتابخانه و ۱۶۰ مدرسه با یکدیگر همکاری می‌کنند و می‌توان نخستین نتایج را در مهارت‌های خواندن بهبودیافته، شیوه بهترنوشتن، به کار بردن لغات متنوع‌تر، هجی کردن بهتر و دانش دستور زبان وسیع‌تر را در اظهارات کودکان و رفتار آنها مشاهده کرد.

معلم‌ها تشویق می‌شوند که چهار نشست موضوعی داشته باشند تا در پایان، به‌عنوان هماهنگ‌کننده خواندن از سوی کتابخانه در مدرسه عمل کنند. ابزار دیگر برای مدارس و مراکز نگهداری کودکان، یک وب‌سایت اختصاصی با پروژه‌های کوچک بود که مناسب با برنامه‌های خواندن آنها طراحی شده بود. (www.leesplan.nl)

برای کودکان بزرگ‌تر در مدارس ابتدایی، بیشتر برنامه‌های خواندن و سوادآموزی بر شناخت جهان متمرکز است که می‌تواند به انجام پروژه‌ها، استفاده از مستندات، و همکاری در داخل مدارس، شهرداری‌ها، در یک استان یا سایر بخش‌های هلند باشد.

تشویق به خواندن و سوادآموزی در مدارس متوسطه می‌تواند از طریق تشکیل جلسات ملاقات با نویسندگان، تولید کتاب یا فیلم، جشنواره شعر، و تشکیل گروه مشاوره خواندن و نظایر آن صورت گیرد. تاریخ و جامعه‌شناسی نیز به‌عنوان موضوعاتی هستند که درون‌مایه برنامه‌ها را تشکیل داده و حمایت می‌کنند.

برای این گروه سنی، اینکتاپ^۱، برنامه بین‌المللی ادبیات نیز اجرا می‌شود (هلند، فلاندر^۲، سورینام^۳ و کوراکائو^۴): نوجوانان سه رمان برگزیده برای بزرگ‌ترها را می‌خوانند و کتاب دلخواه خود را انتخاب می‌کنند؛ استفاده از رسانه‌های اجتماعی، همایش‌های اینترنتی و بحث میان ۱۶۰ مدرسه موجب تشویق به خواندن و تقویت لذت خواندن است. این یکی از نشانه‌هایی است که فعالیت‌های ارتقاء خواندن به‌طور مداوم حرفه‌ای‌تر می‌شود. اما همان‌گونه که ساسکیا تلگن^۵ گفته: «ما نمی‌توانیم به کودک تعلیم دهیم که در کتاب غرق شود. مجذوب خواندن شدن، خواندن برای کنترل خلق و خوی، و به یاد آوردن بخش‌هایی از داستان که جذاب هستند، پدیده‌هایی است که خوانندگان باید با میل خود آن را کشف کنند. با این حال می‌توانیم شرایط را به‌گونه‌ای آماده کنیم که امکان کسب لذت از خواندن فراهم شود.»

رویکرد جدید سوادآموزی: خرد رسانه‌ای

جدای از خواندن کتاب‌ها، صورت دیگر سوادآموزی که نیاز به توجه ویژه‌ای دارد، سواد رسانه‌ای است که به‌سرعت در حال تبدیل شدن به یک مهارت حیاتی برای شهروندان هلندی است تا بتوانند یک زندگی اجتماعی و خوب و پیشرفته‌ای داشته باشند. این است که نکاتی چند درباره‌ی این موضوع به دنبال درج می‌گردد، چرا که کتابداران نیز در این زمینه دست دارند. نهادهای آموزشی، نهادهای فرهنگی و رسانه‌های عمومی در کنار دولت هلند، در ارتباط با سواد رسانه‌ای نقشی بر عهده دارند. کتابخانه نیز در این میان نقشی حیاتی دارد. کتابخانه‌ها به‌عنوان فضاهایی هستند که شهروندان در آن می‌توانند درباره‌ی استفاده از رسانه‌ها اطلاعات بیشتری به دست بیاورند، از جست‌وجو و یافتن اطلاعات و دانش پشتیبانی نمایند، و با کاربردهای

1. Inktaap

2. Flanders (منطقه‌ای در اروپای شمال غربی شامل بخش‌هایی از بلژیک، فرانسه و هلند (مترجم))

3. Suriname (کشوری در شمال شرقی آمریکای جنوبی (مترجم))

4. Curacao (جزیره‌ای واقع در جزایر غربی در دریای کارائیب (مترجم))

5. Saskia Tellegen

رسانه‌های جدید و نوآورانه آشنا شوند و در آن نقش داشته باشند. در حالی که آموزش رسانه‌ای بر نسل جوان تمرکز دارد، سواد رسانه‌ای در مورد تمام جمعیت به کار می‌رود، اما خرد رسانه‌ای عبارتی است که برای اشاره به موقعیت جدید کل شهروندان وضع شده است که در آن، شهروندان باید در زندگی اجتماعی و فرهنگی خود جایگاه مناسبی را برای رسانه‌های جدید قائل شوند. خرد رسانه‌ای تمام دانش، مهارت و طرز فکری است که امکان می‌دهد افراد به‌طور آگاهانه، منتقدانه و فعال در دنیای امروز و فردا، که رسانه نقش تعیین‌کننده‌ای در آن دارد، مشارکت نمایند (شورای فرهنگی^۱، ۲۰۰۵).

کتابخانه‌های عمومی هلند خدمات و ابزارهای خود را توسعه می‌دهند تا به دانش‌آموزان در استفاده از رسانه‌های جدید، هم برای انجام تکالیف مدرسه و هم برای اوقات فراغت کمک کنند. برای فعالیت‌های مدرسه برنامه «جست‌وجوی کتابخانه»^۲ تدارک دیده شده که خرد رسانه‌ای، سواد و محتوا را در کنار هم جمع می‌کند. برنامه‌ها برای آموزش بزرگسالان و آموزش متوسطه آماده است و تا آخر سال ۲۰۱۱ به‌صورت آزمایشی برای آموزش ابتدایی برای خردسالان نیز کامل خواهد شد. برای آموزش حرفه‌ای نوجوانان که عموماً عادت به خواندن و مهارت‌های خواندن در آنها کم است، طرح «داستان زندگی من» به‌صورت موفقیت‌آمیزی از طرف کتابخانه‌های عمومی به این‌گونه مدارس معرفی شده است.

نیاز به این خرد [رسانه‌ای] زمانی آشکارتر می‌شود که بدانیم بر مبنای مطالعات اروپا ۷۷ درصد از افراد ۱۳ تا ۱۶ ساله، و ۳۸ درصد از افراد ۹ تا ۱۲ ساله به‌صورتی فعال در شبکه‌های اجتماعی گسترده اروپا، در اینترنت فعالیت می‌کنند. قابلیت استفاده از رسانه و خرد [رسانه‌ای] سیاست‌هایی برای اروپای ۲۰۲۰ هستند.

در هلند، جمعی از شرکای ملی شامل کتابخانه‌های عمومی، مرکز ملی خبرگان^۳ را تشکیل داده‌اند و برنامه خرد رسانه‌ای را برای سال‌های ۲۰۰۸

تا ۲۰۱۰ و سال‌های بعد از آن طراحی و اجرا می‌کنند. گروه هدف این برنامه، کودکان و نوجوانان، والدین، پدربزرگ‌ها و مادربزرگ‌ها، معلم‌ها، مددکاران، سالمندان، محرومان اجتماعی، کارشناسان جامعه مدنی و متخصصان رسانه‌ها هستند. برنامه شامل سه خط سیر است: مهارت‌های رسانه‌ای و آگاهی رسانه‌ای؛ تشویق و فعال‌سازی مشارکت؛ و نوآوری. برنامه به هشت درون‌مایه شامل موارد زیر تقسیم می‌شود: استفاده امن، مشارکت و تولید، حفظ حریم خصوصی، حق مؤلف، توانمندسازی و استفاده تجربی از رسانه.

بودجه‌ای نیز به منظور طرح‌های آزمایشی برای درون‌مایه‌های کمتر توسعه‌یافته، که مناسب گروه‌های هدف خاص نظیر جوانان و مشارکت‌کنندگان است، در دسترس می‌باشد. کل طرح در یک نگاره خرد رسانه‌ای قابل تصور می‌باشد.^۱ از بین آنهایی که در آنها کتابداران نقشی ایفا کرده بودند، برترین‌ها گردآوری شد (فان کلیف^۲، ۲۰۱۰).

با پژوهش‌هایی که پیرامون نیازهای خرد رسانه‌ای، به‌ویژه برای گروه‌های ۱۰ تا ۱۴ ساله و والدین آنها انجام شد، داده‌هایی گردآوری گردید. داده‌های به‌دست‌آمده بیانگر این اطلاعات است: این گروه درباره رسانه‌های جدید چه می‌داند، افراد گروه چگونه ارتباط برقرار می‌کنند و چگونه درباره کاربرد آن بحث می‌کنند، و برای یادگیری به چه چیزی و به چه شیوه‌ای نیاز دارند؟ نتایج نشان می‌دهد که کتابخانه‌ها می‌توانند به حرفه‌ای و استانداردسازی خدمات یاری رسانند. برنامه‌هایی تهیه شده تا در هر مدرسه «مربی‌های رسانه» ای تربیت شوند که در برنامه‌های آموزشی و فعالیت‌های یادگیری، خرد رسانه‌ای را مدنظر قرار دهند. برخی از فعالیت‌ها نیز در «محیط مدرسه» اتفاق می‌افتد که برای انجام آنها محل و امکاناتی در کتابخانه عمومی اختصاص داده می‌شود، و این جایی است که کودکان ۸ تا ۱۲ سال در یک محیط خارج از مدرسه برای انجام تکالیف مدرسه خود و

1. <http://mediawijshiedexpertisecentrum.nl/expertisecentrum>

2. Van Kleef

استفاده از رسانه‌ها راهنمایی می‌شوند (میل^۱، ۲۰۱۰).
خرد رسانه‌ای برای تمام سنین است و فعالیت‌ها ویژه بزرگسالان با هدف بهبود سواد آنها. شعار «از طریق اینترنت می‌توانید به مشارکت ادامه دهید» و به کمک افراد مهم پیشرفت می‌کنید، شعاری است برای کسب خرد رسانه‌ای و باسواد شدن. داستان‌های هیجان‌انگیز و مؤثری دربارهٔ اینترنت از طریق رسانه‌های جمعی پخش می‌شود تا الهام‌بخش بزرگسالان برای وصل شدن به اینترنت و استفاده از آن باشد. کتابخانه‌های هلند به صورت روزافزونی در حال ارائه خدمات ویژه به این گروه هدف در حال رشد هستند.

منابع

- Anna Scheele, A., Home language and mono- and bilingual children's emergent academic language: A longitudinal study of Dutch, Moroccan-Dutch, and Turkish-Dutch 3- to 6-year-olds. Utrecht University Ph.D. 2011.
- Berg, B., van den, C-J. Jager MSc, H. Gillebaard, Behoeftenonderzoek Mediawijzer, Dialogic, Utrecht, 2010. http://www.siob.nl/upload/documenten/behoeftenonderzoek_mediawijzerpdf8
- IFLA Guidelines for services to children and young adults, <http://www.ifla.org/en/publications/51>
- Jackson, H., The book about books. The anatomy of bibliomania, (1950) Avenel Books, New York, 1981.
- Kleef, A. van, I. Bos, E. Langens, Parel van geletterdheid 2010: Goede voorbeelden uit de praktijk, CINOP, 's-Hertogenbosch, 2010.
- Kleijn de, M., A.S. Quak, L. S. Ruig, De aanpak van laaggeletterdheid door openbare bibliotheken. Kansen en mogelijkheden voor de toekomst, Zoetermeer, 2011. (Research voor Beleid, on request of SIOB, Sector Institute for Public Libraries)
- Krashen, S., The power of reading, Insight from the Research, Libraries Unlimited, Englewood, Co, 1993.
- Mediawijsheid, de ontwikkeling van nieuw Burgerschap, Raad voor Cultuur, Den Haag, 2005.

1. Mill

- Mill, B.P.A. et al., De rol van de bibliotheek bij het stimuleren van mediawijsheid, Kwinkgroep, Den Haag, 2010. Accessible at: <http://www.sioob.nl/upload/documenten/kwink-groep-de-rol-van-de-bibliotheek-bij-hetstimuleren-van-mediawijsheid-1-juli-2010.pdf>
- OECD- Pisa studies 2009:
<http://www.pisa.oecd.org/dataoecd/37/0/47034256.pdf>
- Tellegen, S., J. Frankhuisen, Lost in a book or absorbed by computer games: some results from an empirical exploration; Paper for the Conference on Children's Literature and the Fin de Siècle at the University of Calgary, Canada. University of Amsterdam, Department of Communication Science, Amsterdam, 1999.
- Verheijen, N. H. van Driel, et al., Burgers, media en bibliotheken, Vereniging Openbare Bibliotheken.
<http://www.sioob.nl/upload/documenten/burgers-media-enbibliotheken.pdf>

Websites

- www.biebsearch.nl: Biebsearch is the name for media literacy and learning programmes, cooperation of schools and libraries
- www.boekenpret.nl: Boekenpret is a specialised programme: reading skills in low literate families
- www.boekstart.nl: Information about reading aloud to very Young children. Related to the Boek start programme.
- www.digivaardigdigibewust.nl/Nieuws/campagne_voor_senioren_doo_r_internet_blijf_j_e_meedoen: Media wisdom senior campaign:
- www.doorgaandeleeslijn.nl: Continuous reading programme:
www.kunstvanlezen.nl: Art of Reading, programme, brochures
- www.leesplein.nl: Children's literature for 0-16 years old, and information for parents and professionals
- www.leesvirus.nl: a digital reading project for primary education; with schools competition, coordinated by the local library.
- www.mylifestory.nl: reading and literacy programme for VMBO (vocational education)
- www.virtueelplatform.nl/en/: Virtual platform for media wisdom activities, e-learning etc.
- www.voorleesvogel.nl: Reading aloud programme including website, films and handbook.